

گزیده‌های از اسناد تاریخی

شهر

بم

دکتر حسن کریمیان

مقدمه:

سند یعنی تکیه گاه و یا آنچه به وی پشت گذارند^(۱) آنچه بدان اعتماد کنند.^(۲) از نظر حقوقی، سند عبارت است از هر نوشته‌ای که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشند^(۳) و سند تاریخی، نوشته‌ای است که در اثبات فرضیه تاریخی و یا باستان‌شناسی بتواند مورد استناد مورخ یا باستان‌شناس قرار گیرد.

آنچه در اینجا ارائه می‌شود، ده سند برگزیده از میان اسناد تاریخی شهر باستانی بم است، که به لحاظ اهمیتشان در تعیین روند مرمت ارگ بم و نیز تعیین طبقات اجتماعی ساکن در این شهر و سایر موارد مشابه، مورد توجه قرار گرفته‌اند.

این اسناد علاوه بر آنکه می‌توانند در بررسی تاریخ مرمت بخشهای باقیمانده شهر قدیم مورد استفاده قرار گیرند، گویای اهمیت ویژه قلعه باستانی بم در کنترل ناحیه جنوب شرق ایران نیز می‌باشند.

تعدادی از اسناد ارائه شده در این مقاله به اقدامات مرمتی ارگ بم توسط 'بلدیه' (شهرداری) و مکاتبات مربوطه توسط حکمران کرمان و یا وزرای 'داخله' (کشور) و 'مالیه' (امور اقتصادی و دارایی) مرتبط می‌گردند.

تعدادی دیگر از این اسناد، به خلع ید نیروهای نظامی ارگ بم و تحویل آن به بلدیه شهر مربوط می‌باشند. سند دیگر معین می‌دارد که محوطه چهار قبرستان جداگانه در محدوده خارج از دیوار دفاعی شهر، به فروش رفته‌اند. آخر اینکه، در سواد حاکم فرمانروایی کرمان، به وجود طبقات اجتماعی مختلفی نظیر روحانیون و خوانین و در این استان اشاره شده است.

در معرفی هر سند، موضوع و نکته قابل توجه در آن بطور اختصار درج گردیده و از آنجا که تعدادی از اسناد ارائه شده به خط شکسته نستعلیق نگاشته شده‌اند، به منظور تسهیل در قرائت متن، نوشته کتابی آنها نیز در مقابلشان درج گردیده است. بعلاوه به منظور تسهیل در استفاده از آنها، برای سایر محققان، برگردان انگلیسی شان نیز با شماره‌های مشابه آورده شده است.

۱- لغتنامه دهخدا - انتشارات دانشگاه تهران - جلد ۸ - ص ۱۲۱۵۵

۲- فرهنگ فارسی معین - ذیل کلمه سند.

۳- فرهنگ اصطلاحات حقوقی - دکتر جعفر لنگرودی - انتشارات گنج دانش - ص ۳۶۳.

سند شماره: ۲۴۰۰۵۰۵۶-۲۴۶

موضوع: واگذاری قلعه حکومتی (ارگ) به شهرداری به منظور حفاظت و مرمت آن.
نکته: ارگ مذکور تا این زمان در اختیار نظامیان قرار داشته است.

بتاریخ ۲۰ ماه سنه ۱۳۱
نمره
۱۹۸۲۱/۳۹۶۶۳

اللهی

وزارت داخله

اداره انتخابات و امور بلدی و صحن
دایره

وزارت جلیله مالیه

عطف بمرقومه نمره (۸۳۳۲) صادره از اداره کل خالصجات
راجع بمیدان ارگ بم زحمت افزا میشود که نظر وزارت داخله
در واگذاری محل مزبور ببلدیه برای حفظ اناری است که در آنجا
موجود است و بلدیه هم قصد فروش آنجا را ندارد. خواهشمند
است قدغن فرمائید بنحویکه مرقوم شده است مراسم واگذاری آنجا
رایبندیه بمفراهم سازند. زار وزیر داخله

داریوش لاهیجی
۱۳۱/۱/۳
وزارت مالیه
۲۹۷۵
۱۳/۱/۳
وزارت داخله
۱۳۱/۱/۳

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

سند شماره: ۲۴۰۰۵۰۵۷-۴۱۶

موضوع: واگذاری قلعه حکومتی (ارگ) به شهرداری بم منظور حفاظت و مرمت آن.
نکته: ارگ مذکور تا این زمان در اختیار نظامیان قرار داشته است.

تاریخ: ۲۰۰۸/۰۸/۰۸
شماره: ۵۷۰۸
۹۰۱۲

وزارت داخله

اداره انتخابات و امور بldی و صحت
دایره

وزارت جلیله مالیه

د رشیرم محوطه ایست موسوم بسارک که از ابنیه آن مختصری باقی ماند و دیدت تفتیشیه د رسافرت به بم ببلدیه آنجا دستور داد و اندکه بنام حفظ آثار قدیمه تعمیرات باقی ماند و بنای آنجا را نمود و در حفاظت آن مراقبت نمایند نظر باینکه مالیه محوطه مزبور را ملک دولت دانسته و تا موقعی که قرار واگذاری آن ببلدیه داده نشد و است نمیتواند اقدامات و تصرفاتی بکند و خواهشمند است قدغن فرمائید در حدود مقررات قانون ۱۶ بهمن ماه ۱۳۰۷ مراسم واگذاری آن ببلدیه بم فراهم گردد که ببلدیه هم در تعمیر و حفاظت آن اقدام کند. محرم

دایره انتخابات و امور بldی و صحت
۱۳۰۸/۰۸/۰۸
۱۳۰۸/۰۸/۰۸

ورقه و بلامینه وزارت مالیه
تاریخ کتبی: ۱۳۰۸/۰۸/۰۸
۱۳۰۸/۰۸/۰۸

۱۳۰۸/۰۸/۰۸
۷۵۵۷-۴۱۶

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

سند شماره: ۴۱۶-۲۴۰۰۵۰۵۷

موضوع: واگذاری قلعه حکومتی (ارگ) به شهرداری به منظور حفاظت و مرمت آن.
نکته: این سند نشان دهنده اولین اقدام رسمی حکومت مرکزی در مرمت آثار فرهنگی است.

شماره: ۴۱۶-۲۴۰۰۵۰۵۷

وزارت مالیه

اداره ثبت اسناد و املاک
شماره ۱۹

سواد تصویب نامه - شماره ۳۷۵۵ مورخه ۱۳۰۲-۱۰-۱۳ وزارت مالیه که اصل آن بمره ۴۱۶-۲۴۰۰۵۰۵۷ ثبت شد

اجرا شود. محمود بدر
(۱۳۱۳-۱۰-۲۶)

وزارت جليله مالیه

هیئت وزراء در جلسه ۲۲ دینامه ۱۳۱۳ بر طبق پیشنهاد وزارت مالیه تصویب نمودند که محوطه ارگ
بم واقع در ایالت کرمان که مساحت آن در حدود ۳۲۰۰۰۰ ذرع مربع تخمین گردیده و بخورد
احتیاج دوا سردولتی نیست به منظور حفظ آثار قدیمه ببلدیه شهر مرمت و اعمار شود.
تصویب نامه در تائید ریاست وزراء ضبط است. رئیس الوزراء

سواد مطابق اصل است.
وزارت مالیه
شماره ۲۹۱۲

ارسال میشود.
رئیس تائید وزارت مالیه - محمد حجازی

سواد برای اطلاع اداره کل نصحیات

رئیس مرمت
شماره ۲

محمد بدر

محمد حجازی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES
شماره ۲۹۱۲

موضوع: توضیح دلیل اهمیت شهر بم و درخواست برای حمایت مالی از حکومت مرکزی به منظور انجام حفاظتهای فیزیکی و مرمت فنی قلعه حکومتی بم.

نکته: این سند نشان دهنده اولین تعمیرات ارگ بم در قرن حاضر است و همچنین مؤید این واقعیت که آثار فرهنگی مانده در شهر توسط حکومت وقت جمع آوری و نگهداری گردید.

وزارت داخله
سواد مکتوبات ریاست کلان
مورخه ۷ مهر
تقریباً ۵

۱۷

تعامتخ دزدت چنده درجه از جمله جرم دردم شاد شده و ادعای قیامی توجیهت درکیم است که فی الحقیقت
دنی فریسته بدی عین شایسته از خیر گرد و بانی جعفر دینی تندی زحمت و بی بره و دنیای کنی زحمت شایسته
کرد و دین بانی عالی و کفایت قدمه کم که به دوزخ یک شهری خوب می شود هم توهم و فریب طوری دزدان خردی
از گوشه و بندهم رسان است هر غیرت دین دار قلمه دنیای فکر و دزدان سف با و کار نامه و اعلام ارگان
زدین خود فرست چند دیگر که یک دهنده بیشر و طلب وقت است چنانچه قلع و جستان در دینت و کلبه
عدم اولیست حکم، برسد است دینی هر است در کت تصرف است صیغ خود تصرفات و کلا جستان
ظن قوی دین است که با یک محضر بر قرنی دین قلمه هم در کلمات بسد کرده ایم ام در دین جستان بازاری
کینوز زرد و ذخیره بر بدی خط شایسته در قلم سحاب است که بعضی کلمه ای است و کت شد است به کلام
در کشته است که در زمان قبل از طرف حقوق با نهاریه و در دین است، عدم دفعه حقوق است و کلام
و کلام نه نموده تخمیه خنده که در دین است در طرف دزدان است چنده ترمیمی عامل در دینت حقوق اراد و در
دین صبر دین دزدان است جنگ بر است قتل بیگانه در دینت حقوق دینا طرا است دنده کلام
چون هر خط ضعیف است و طهر است کفایت دنی دوزخه غیر کلام کفایت بدی است که در کلام یک جنبی دیگر
بهاست و باقی در بیم بدین نهد شو زرد هم در دزد کمال ضرورت را دلد و است کلام خود را
سعاد بقصد ترانن نماج میگردن در صیغ دزد و درها در دست قلمه کفایت و طها است در دزد
مصرف در کشته دین عالی بار دزدیم و غیرت کفایت نامه در وجبات علیه دزدان است

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

روز یکشنبه وزارت
تاریخ ۱۳۳۱
۵۰۹-۲۴۰۰۲۰۱۱۹

سند شماره: ۲۹۰۰۰۴۲۹۵-۲۴۸

موضوع: فروش چهار قبرستان متروکه شهر قدیم بم که بواسطه گسترش شهر جدید در وسط آن قرار گرفته بودند.
نکته: وجود چهار قبرستان جداگانه قدیمی در شهر کوچکی مانند بم می تواند به عنوان نشانه ای از وجود طبقات مختلف اجتماعی در این شهر به حساب آید.

وزارت جلیه داخله

اداره بلديه شهر بم

تاریخ ۲۴ ماه ۱۳۰۶

نمره ۲۵ صیمه

اداره راههای کربلای معلی
تقدم نایب وزارت عدلیه

بسم الله الرحمن الرحیم
بم شهر در حدود ۱۰۰ م که خراب شده است و بقایای آن در حیات است
در حدود ۱۰۰ م که خراب شده است و بقایای آن در حیات است
بزرگترین بقایای آن در حیات است
در حدود ۱۰۰ م که خراب شده است و بقایای آن در حیات است
در حدود ۱۰۰ م که خراب شده است و بقایای آن در حیات است
در حدود ۱۰۰ م که خراب شده است و بقایای آن در حیات است

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۵۴۹۶
۱۳۰۶
۲۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

سند شماره: ۲۹۳۰۰۳۰۱۲-۲۴۶۰۴

موضوع: حکم فرمانروایی یکی از حکام کرمان از طرف دربار قاجار
نکته: در بخش پایانی این حکم به وجود طبقات اجتماعی در کرمان اشاره شده و از دو طبقه روحانیون و خانها که به نظر می رسد صاحب نفوذتر از سایر طبقات بوده اند نیز نام برده شده است.

دولت ایران
معدوم ۱۳۸۷
براد حکم لایحه در
مردم ۳۳ خرداد ۱۳۰۱

در این موقع که در این حکومت سوگرتیست که منفرات مردم را در این لازم بود که

اینجا رسیدگی نمود از جهت موی که بود و رفاه آنرا نصیب

فصلی باشد که در این زمان است که در این سطح را برقرار

ش همزاده است و مردم سوگرتیست که در این سطح را برقرار

از جهت این که در این زمان است که در این سطح را برقرار

و با این مردم جدید که در این زمان است که در این سطح را برقرار

بسیار و در این زمان است که در این سطح را برقرار

که در این زمان است که در این سطح را برقرار

طبقه که در این زمان است که در این سطح را برقرار

این که در این زمان است که در این سطح را برقرار

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

سند شماره: ۶۱۹-۲۹۳۰۰۶۰۶۰

موضوع: ایجاد امنیت و آسایش برای زرتشتیان مقیم بم

نکته: این سند مؤید آن است که زرتشتیان بم به عنوان یکی از طبقات اجتماعی ساکن در این شهر از زمان سقوط ساسانیان تاکنون حضور مستمر خود را حفظ نموده‌اند.

تاریخ: ۱۳۲۲
 شماره سند: ۸۴۳۷
 وزارت کشور
 اداره دفتر وزارت
 دایره

اداره شهرستانی کل کشور

بظوریکه از م شکایت شده است، چند نفر متعرض زرد شمیم با کسه
 مشغول کسب و ادوستد خود هستند و اند، لازم است فوراً
 بشهرستانی بم دستور بدهید که هرگونه اقدامی را که برای تأمین امنیت
 و آسایش اهالی و جلوگیری از سوء نیت مختلف کنندگان آرامش باشند
 بلا تأخیر عمل آورد و چنانچه برای تأمین این مقصود احتیاج به
 استعانت از قوای زاندارم باشد فوراً از قوای مزبور استفاده کنند
 با دایره کل زاندارم دستور داده شده است که در این باب همه
 گونه مساعدت بعمل آورد. ضمناً از نتیجه اقدامات خود وزارت
 کشور را مستحضرنمائید.

وزیر کشور

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

۱۳۲۳/۵/۱۲۵

رونوشت شرح فوق برای اطلاع و اقدام بزاند ارمری کل کشور فرستاده
 میشود که دستور لازم تلگرافی بزاند ارمری بم در زمینه تشریک
 مساعی با شهرستانی صادر و نتیجه را بوزارت کشور اطلاع دهند.
 وزیر کشور

سند شماره: ۶۱۷-۲۹۳۰۰۱۲۰۳

موضوع: کشف مقداری سکه‌های قدیمی در منطقه کران خواست بم.

جمهوری اسلامی ایران

اداره کل باستانشناسی

شماره

تاریخ

وزارت فرهنگ

۵۷۷

۴۱/۳۷

اداره فرهنگ کرمان

رونوشت نامه شماره ۲۷۳۰-۱۷/۱۶/۳۴ وزارت
کشورراجع بکشف مقداری سکه‌های قدیمی در (کران خواست)
بم بضمیمه ارسال میگردد خواهشمند است در این باب تحقیقات
لازم معمول داشته و از نتیجه آن آراء کل باستانشناسی را مستحضرس
فرمایند .

رئیس اداره کل باستانشناسی

۱۴۳
۱۳۸۴/۱/۲۴

رونوشت عطف بنامه شماره ۲۷۳۰-۱۷/۱۶/۳۴ جهت اطلاع
اداره آمار و بررسیهای وزارت کشور ارسال میگردد .
رئیس اداره کل باستانشناسی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

Handwritten signature and notes in the bottom left corner.

Handwritten numbers and dates: ۴۹۹۰, ۱۳۸۴/۱/۲۴, ۱۳۸۴/۱/۲۴, ۵۵۳۲, ۱۳۸۴/۱/۲۴